

Arbetstid och sysselsättning

Arbetstidsförkortning eller arbetsdelning har i många länder föreslagits som ett medel mot arbetslöshet. I denna artikel redovisar Yngve Åberg resultat från en undersökning av effekterna av förkortningar av arbetstiden i Sverige 1963 – 1982.

Huvudresultatet är att arbetstidsförkortningar inte verkar ha lett till ökad sysselsättning. Arbetsdelning skulle därför inte vara ett verksamt medel mot arbetslöshet.

Under senare år har frågan om sysselsättning och arbetslöshet diskuterats flitigt både här i landet och utomlands. Anledningen är att den fulla sysselsättningen visat sig allt svårare att upprätthålla.

I debatten anføres ofta att det tekniska framåtskridandet är orsaken till denna utveckling. Allt eftersom produktionsprocessen mekaniseras och görs mera tekniskt avancerad minskar, menar man, behovet av arbetskraft. Lösningen på detta problem anses då inte sällan vara att förkorta arbetstiden eller, som det också kallas, arbetsdelning.

De som förespråkar en dylik lösning tar för givet att arbetstidsförkortningar verkar positivt på sysselsättningen. Således anser man att sysselsättningen här i landet skulle ha varit lägre under senare år om arbetstiden inte hade reducerats. På samma sätt menar man att arbetstidsförkortningar också i framtiden skulle vara befrämjande för sysselsättningen.

Förespråkarna för arbetsdelning utgår från att ekonomins totala arbetsvolym i

timmar räknat inte förändras när arbetstiden förkortas. I varje fall räknar man med att arbetsvolymen inte minskar i samma takt som arbetstiden. Under sådana förhållanden är det uppenbart att antalet sysselsatta ökar som följd av reducerad arbetstid.

Emellertid behöver sambandet mellan arbetstid och sysselsättning inte nödvändigtvis se ut på detta sätt. Det finns nämligen skäl att anta att arbetstiden via olika faktorer verkar både positivt och negativt på sysselsättningen. En arbetstidsförkortning kan därför mycket väl lämna sysselsättningen helt oberörd och i stället enbart påverka arbetsvolymen.

Denna fråga har jag på uppdrag av DELFA, arbetsmarknadsdepartementet, undersökt. Se Åberg [1985]. Därvid har sysselsättningssamband beräknats för svensk ekonomi avseende åren 1963–82. Som ett led i studien har också olika produktionssamband beräknats. Syftet därmed har bl a varit att se hur produktiviteten utvecklas vid arbetstidsförkortningar och hur sysselsättningen i sin tur påverkas av denna utveckling.

Beräknade samband

När det gäller produktionssambandet antas arbetstidens längd vara en av produktionens förklaringsfaktorer. Övriga fakto-

Docent YNGVE ÅBERG är verksam vid Nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet. Han har i sin forskning bl a ägnat sig åt arbetstidsfrågor och produktions teori.

rer utgörs av mängden utnyttjat realkapital och antalet sysselsatta. Genom att arbetskraften på så sätt mäts i två dimensioner är det möjligt att belysa hur arbetstidsförkortningar verkar på produktionen. I sambandet ingår dessutom en trendfaktor, som står för de tekniska framstegens betydelse för produktionsutvecklingen. Till sin form är sambandet av sk Cobb-Douglas typ.¹ Effekterna från förklaringsvariablerna mäts således med hjälp av elasticitetstal, dvs som kvoten mellan procentuella förändringar av den påverkade och den påverkande variabeln.

Vid beräkningarna av detta samband är det emellertid ett problem hur kapitalet skall mätas. Det räcker nämligen inte med att man känner mängden fysiskt kapital utan man måste också veta i vilken grad kapitalet utnyttjas. Om man inte tog hänsyn härtill skulle beräkningarna ge helt orimliga resultat. Det skulle t ex inte gå att särskilja betydelsen av arbetstiden från övriga faktorerens betydelse för produktionen.

Detta problem har i studien lösts så att kapitalinkomsten i reala termer fått representera mängden utnyttjat kapital. Därvid förutsätts att kapitalets reala räntabilitet vid oförändrat kapacitetsutnyttjande är konstant över tiden. Efter korrigering för olika prisetförändringar antas alltså variationer i kapitalets räntabilitet endast vara uttryck för variationer i dess utnyttjandegrad. Detta antagande bygger i sin tur på tankegången att marknadens förräntningskrav inte förändras från tid till annan.²

Till skillnad från produktionssambandet är sambandet för sysselsättningen i en ekonomi inte någon enkel relation, bestämt enbart av tekniska förhållanden. Sysselsättningssambandet får i stället ses som bestämt inom ramen för hela det ekonomiska systemet. Skall detta samband beräknas empiriskt fordras därför att det teoretiska underlaget först klargörs. Risken är annars stor att det vid beräkningarna inte är några egentliga or-

sakssamband som erhålls utan endast samvariationer. Därför har en makroekonomisk modell utvecklats, varifrån ett sysselsättningssamband härletts som kan beräknas statistiskt.

Förklaringsvariablerna i detta samband är förutom arbetstidens längd kapitalstocken och den tekniska utvecklingen. Dessutom förekommer också här en trendfaktor, genom vilken hänsyn tas till strukturella förändringar i sysselsättningen. Liksom i fallet med produktionssambandet är det i detta fall elasticitetstal som mäter hur starkt sysselsättningen påverkas av de olika förklaringsvariablerna.³

Vid härledningen av sysselsättnings-sambandet visar det sig att det för vissa av förklaringsvariablerna redan på teoretisk väg går att fastställa sambandets karaktär. Man kan således slå fast att kapitalackumulering verkar positivt på sysselsättningen, medan tekniska och organisatoriska förbättringar verkar negativt. Hur arbetstidsförändringar påverkar sysselsättningen kan man däremot inte ange enbart utifrån teoretiska överväganden. Positiva och negativa tendenser går här mot varandra.

¹ Sambandet lyder alltså: $Q = AR^\alpha L^{1-\alpha} T^\mu e^{\lambda t}$, där Q är produktionen, R det utnyttjade kapitalet, L sysselsättningen, T arbetstiden och $e^{\lambda t}$ trendfaktorn, medan α , $1-\alpha$ och μ är elasticiteterna för respektive förklaringsvariabler.

² Vid första anblicken kan detta kanske tyckas vara ett starkt antagande och utgöra en grov approximation gentemot verkligheten, men så behöver inte vara fallet. Om rantekravet av någon anledning skulle förändras, får nämligen detta antas beröra inte blott kapitalet på planeringsstadiet utan även det redan installerade kapitalet. Räntabiliteten på sistnämnda kapital kan emellertid inte förändras med mindre än att dess utnyttjandegrad gör det, vilket är just det som kapitalmättet skall återspegla. Approximationen skulle då alltså endast gälla nyinvesteringarna och bestå i att variationer i förräntningen för dessa inte alltid avser utnyttjandegradens förändringar.

³ Sambandets utseende är: $L = AK^a G^b T^c e^{\lambda t}$, där L är sysselsättningen, K kapitalmängden, G rationaliseringarna, T arbetstiden och $e^{\lambda t}$ trendfaktorn, medan a, b och c är respektive förklaringsvariablers elasticiteter.

Beräkningsförfarande

Båda sambanden har med hjälp av regressions teknik beräknats utifrån en kombination av tvärsnitts- och tidsseriedata. I tvärsnittet motsvaras observationsenheterna av sektorer i ekonomin, medan observationerna i tidsserien utgörs av årsdata. De statistiska uppgifterna för undersökningen har uteslutande hämtats från nationalräkenskaperna.

De på detta sätt utförda beräkningarna avser sambanden på kort sikt. Emellertid har också långsiktiga samband beräknats. Detta har tillgått så att observationerna för varje sektor korrigerats för förändringarna över tiden innan de lagts till grund för beräkningarna. I princip är det alltså här inte längre fråga om någon tidsseriestudie utan enbart om en tvärsnittsstudie. Tanken bakom detta förfaringssätt är att sektorer med olika värden på förklaringsvariablerna har haft det under så lång tid att en anpassning till respektive värden hunnit ske.

Dessa olika slag av regressionsberäkningar har utförts såväl för industrin som för hela det privata näringslivet. Dessutom har beräkningar gjorts dels för ekonomin som helhet, d v s inklusive den offentliga sektorn, dels för enbart den offentliga sektorn. I de båda senare fallen har dock endast sysselsättningssambandet kunnat skattas. För den offentliga sektorn saknas lämpliga produktionsdata.

Utomlands har effekterna av arbetstidsförkortningar vanligen undersökts genom att en modell konstruerats, där vissa antagna samband ingår. Därefter har förkortningar av arbetstiden simulerats, varvid man kunnat se hur sysselsättningen förändras. Mest kända av dessa simuleringsmodeller är kanske ett par franska sådana, se t ex Ginneken [1984]. En nackdel med denna metod är emellertid att resultaten är mycket känsliga för de antaganden som görs beträffande modellens samband. Det är också därför som i

studien här sysselsättningssambandet i stället beräknas direkt på empirisk väg.

Ett villkor för dylika beräkningar är att arbetstiden varierar inte blott mellan sektorerna utan även över tiden. I verkligheten har detta också varit fallet. Under den studerade perioden har nämligen årsarbetstiden, som är det utnyttjade måttet, sjunkit från knappt 1800 timmar till ca 1400 timmar, eller med drygt 1 procent per år. Arbetstidsminskningen har åstadkommit både genom förkortad veckoarbetstid och förlängd semester. Årsarbetstiden har dessutom reducerats på grund av att deltidsarbetets omfattning ökat.

Produktionseffekter

För såväl industrin som hela näringslivet har vid produktionsfunktionsskattningarna signifikant positiva värden på elasticiteterna för de olika förklaringsvariablerna erhållits. Detta gäller alltså elasticiteten inte blott för kapitalet (och därmed för sysselsättningen) utan även för arbetstiden.⁴ Resultaten av dessa beräkningar redovisas i *Tabell 1*.

Ser man då närmare på arbetstidselasticiteten visar det sig att dess värde överlag är mindre än ett. Avseende undersökningsperioden som helhet uppgår den kortsiktiga elasticiteten för industrin till 0,73 och för hela näringslivet till 0,55. För varje procents förkortning av arbetstiden har alltså produktionsbortfallet i procent räknat stannat vid dessa tal. Att produktionen på så sätt inte minskat lika mycket som arbetstiden beror på att produktiviteten, d v s produktionen per arbetstimme, ökat i samband med förkortningen. Denna ökning har för industrin uppgått till 0,27 (1-0,73) och för näringslivet till 0,45 (1-0,55) procent.

Under den studerade perioden har arbetstiden förkortats på olika sätt samti-

⁴ Om kapitalelasticiteten är α , är enligt förutsättningarna sysselsättningselasticiteten lika med $1-\alpha$.

Tabell 1 Elasticiteter och trendfaktor i produktionssambandet för industrin och hela näringslivet

Förklarings- variabler	Industrin		Hela näringslivet	
	Kort sikt	Lång sikt	Kort sikt	Lång sikt
	Elasticiteter			
Utnyttjat kapital	0,25	0,25	0,28	0,28
Arbets-tid 1963-82	0,73	0,81	0,55	0,60
” 1963-66	0,64	0,66	0,21	0,23
” 1967-72	0,72	0,81	0,48	0,52
” 1973-82	0,78	0,88	0,73	0,79
Period	Trendfaktor (procent)			
1963-69	4,16	-0,66	3,01	0,68
1970-76	3,51	0,84	3,26	1,06
1977-82	0,41	-0,43	0,41	-0,66
1963-82	2,81	-0,06	2,32	0,41

diget som den kommit ned på allt lägre nivåer. Då förkortningarnas effekter därför kan tänkas variera har, som framgår av tabellen, arbetstidselasticiteten vid skattningarna tillåtits anta olika värden för olika delperioder. Av dessa perioder utmärks perioden 1967-72 av att veckoarbetstiden då förkortades i etapper från 45 till 40 timmar.

Beräkningarna vid denna uppdelning visar att arbetstidselasticiteten för såväl industrin som hela näringslivet stiger från period till period. Ju mera arbetstiden förkortas, desto svårare tycks det alltså vara att motverka förkortningarnas effekter genom ökad produktivitet. Möjligen kan dock den förhållandevis höga elasticiteten under 1970-talet till en del också förklaras av att pressen att rationalisera då var lägre än tidigare på grund av konjunkturen.

Man kan emellertid mycket väl tänka sig att effekten av en arbetstidsförkortning till sin storlek också är beroende av tidsperspektivet. Det är nämligen möjligt att de åtgärder som vid en förkortning

omedelbart vidtas av företag eller anställda i syfte att nedbringa produktionsfallet efter en tid mer eller mindre upphört eller minskat i betydelse. Detta innebär att arbetstidselasticiteten i produktionsfunktionen kan förväntas vara högre på lång än kort sikt.

Enligt tabellen visar sig denna förväntan också vara riktig både för industrin och för näringslivet totalt. I båda fallen förstärks tendensen mot slutet av undersökningsperioden, d v s allt eftersom arbetstiden kommer ned på lägre nivåer. Elasticiteten är dock fortfarande mindre än ett, innebärande att arbetstidsförkortningar i någon mån även långsiktigt kompenseras med höjd produktivitet.

Beträffande trendfaktorn ser man att denna vid de långsiktiga skattningarna mer eller mindre uttraderats, vilket beräkningstekniskt också skall vara fallet.⁵

⁵ I princip skall trendfaktorn i detta fall vara lika med noll, emedan variablerna i regressionskvationen korrigerats för förändringarna över tiden. De avvikelser som likval förekommer är slumpmassiga men kan också bero på brister i korrigeringsmetoden

Tabell 2 Elasticiteter och trendfaktor i sysselsättnings sambandet för industrin och hela näringslivet

Förklaringsvariabler	Industrin		Hela näringslivet	
	Kort sikt	Lång sikt	Kort sikt	Lång sikt
	Elasticiteter			
Realkapital	0,59	0,57	0,64	0,63
Teknisk utveckling	-0,41	-0,43	-0,39	-0,39
Arbets tid 1963-82	-0,03 ¹	0,06 ¹	-0,13 ¹	-0,11 ¹
” 1963-66	0,38 ¹	0,30 ¹	-0,13 ¹	-0,15 ¹
” 1967-72	0,03 ¹	-0,05 ¹	-0,20 ¹	-0,21 ¹
” 1973-82	-0,22 ¹	0,03 ¹	-0,09 ¹	-0,03 ¹
Period	Trendfaktor (procent)			
1963-69	-1,28	-0,50	-2,20	-0,65
1970-76	-1,88	-0,25	-2,25	-0,62
1977-82	-3,24	-0,09	-2,55	-0,59
1963-82	-2,08	-0,29	-2,32	-0,62

¹ Ej signifikant på 5 procentsnivån.

Däremot gäller detta inte vid de kortsiktiga skattningarna i vilket fall trendfaktorn avspeglar den tekniska utvecklingen. I tabellen ser man då att takten i denna utveckling avtagit drastiskt under loppet av den studerade perioden. Detta gäller i synnerhet för industrin.⁶

Sysselsättningseffekter

Sysselsättnings sambanden för industrin respektive hela näringslivet visas i *Tabell 2*. På samma sätt som tidigare återges där elasticiteterna för de olika förklaringsvariablerna samt trendfaktorn. Även i detta fall redovisas skattningar av arbetstidselasticiteten avseende delperioder.

När det gäller arbetstidselasticiteten ser man att tecknet kan vara både positivt och negativt. Det högsta numeriska värdet visar sig vara positivt, vilket skulle innebära att sysselsättningen minskar när arbetstiden förkortas. I inget fall är emel-

lertid de erhållna värdena signifikant skilda från noll.

Att det skulle föreligga något samband här är alltså inte troligt. Visserligen är elasticiteterna inte precis lika med noll, men det beror enbart på att de är omgärdade med en viss osäkerhet. Om inget samband i verkligheten råder, är med andra ord de erhållna resultaten de som man har anledning att förvänta sig.

Den rimligaste tolkningen av resultaten är således att sysselsättningen är neutral med avseende på arbetstiden. Detta betyder att arbetsförkortningarna under den studerade perioden inte har haft någon effekt på sysselsättningen vare sig i industrin eller i näringslivet som helhet. Att märka är att denna slutsats är så mycket

⁶ Denna utveckling delar svensk industri med industrin i många andra länder. Se t ex Åberg [1984]

Tabell 3 Elasticiteter och trendfaktor i sysselsättnings sambandet för den offentliga sektorn och hela ekonomin

Förklaringsvariabler	Offentlig sektor	Hela ekonomin	
	Kort sikt	Kort sikt	Lång sikt
	Elasticiteter		
Realkapital		0,73	0,73
Arbetstid 1963-82	-0,78	-0,05 ¹	-0,04 ¹
" 1963-66		0,08 ¹	-0,04 ¹
" 1967-72		-0,12 ¹	-0,05 ¹
" 1973-82		-0,06 ¹	-0,04 ¹
Period	Trendfaktor (procent)		
1963-69	4,46	-3,41	-1,50
1970-76	3,77	-3,59	-1,77
1977-82	2,68	-2,71	-1,49
1963-82	3,69	-3,26	-1,59

¹ Ej signifikant på 5 procentsnivån.

mera rimlig som den inte strider mot det som teoretiskt kan förväntas.

I tabellen kan man dessutom konstatera att arbetstidselasticiteten inte skiljer sig åt mellan delperioderna. Någon tendens till att sysselsättningseffekten vid en arbetstidsförkortning skulle vara beroende av arbetstidens längd i utgångsläget föreligger således inte. Detta betyder att resultatet inte är detsamma som för produktionssambandet, i vilket fall elasticiteten steg från period till period.

Inte heller skiljer sig enligt tabellen sambandet mellan arbetstid och sysselsättning på kort sikt från det på lång sikt. Återigen föreligger alltså här en skillnad gentemot produktionssambandet, där den långsiktiga arbetstidselasticiteten översteg den kortsiktiga.

Skattningarna här har således utfallit helt annorlunda än skattningarna av produktionssambandet, i vilket fall signifikant positiva arbetstidselasticiteter genomgående erhöles. Att observera är att detta gäller trots att skattningarna grun-

dar sig på samma statistiska material och utförts på exakt samma sätt. Tror man på den ena skattningen, måste man följaktligen även tro på den andra.

För den offentliga sektorn har emellertid ett signifikant värde på arbetstidselasticiteten erhållits. Som framgår av *Tabell 3* är detta värde negativt. I den offentliga sektorn skulle alltså till skillnad från fallet i den övriga ekonomin sysselsättningen öka när arbetstiden förkortas. Det bör dock påpekas att skattningen här inte är lika säker som de övriga skattningarna, eftersom den inte grundar sig på en blandning av tvärsnitts- och tidsseriedata utan enbart på tidsseriedata.

Däremot är enligt *Tabell 3* bilden för hela ekonomin, dvs den offentliga sektorn inberäknad, ungefär densamma som för den privata delen av ekonomin. I detta fall skiljer sig således arbetstidselasticiteten inte signifikant från noll, oavsett tidsperiod och oavsett om tidsperspektivet är kort eller långt. En arbetstidsförkortning skulle alltså för ekonomin som helhet ha

lika liten effekt på sysselsättningen som för det enskilda näringslivet.⁷

Förändrad efterfrågan

Ofta framhålls att sysselsättningseffekterna av en arbetstidsförkortning sammanhänger med förkortningens verkningar på produktiviteten. Ju mindre produktiviteten höjs när arbetstiden förkortas, desto större anses utsikterna vara att sysselsättningen ökar. Om det vore så skulle emellertid arbetstidselasticiteten för sysselsättningen på samma sätt som den för produktionen variera mellan delperioderna och likaså skilja sig åt på kort och lång sikt. Eftersom detta inte gäller, får synpunkten ifråga inget stöd i studien här.

Förklaringen till de uteblivna sysselsättningseffekterna får i stället sökas på marknadernas efterfrågesida. Då en förkortning av arbetstiden ger upphov till ett visst produktionsbortfall, minskar nämligen, oavsett den lönemässiga kompensationsen, köpkraften i samhället. Som följd härav minskar också efterfrågan på varor och tjänster, vilket i sin tur gör att något behov av ökad sysselsättning inte uppstår. Detta gäller oberoende av hur produktiviteten påverkas. Ju mindre denna höjs vid förkortningen, desto mera faller efterfrågan och desto mera hålls behovet av nyanställningar nere.

Att sysselsättningen förblir oförändrad när arbetstiden förkortas skulle alltså bero på att efterfrågan anpassar sig till de produktivetsförändringar som förkortningen förorsakar. Det skiljaktiga resultatet för den offentliga sektorn utgör ett belägg härför. I denna sektor styrs verksamheten inte av marknadskrafterna utan av politiska beslut. Vid oförändrad nivå på verksamheten ökar därför sysselsättningen där i den mån en arbetstidsförkortning inte kan kompenseras med ökad produktivitet.

För ekonomin i stort skulle emellertid framtida arbetstidsförkortningar till skillnad från de hittills genomförda kunna

tänkas ge ökad sysselsättning. Så skulle onekligen också vara fallet om sysselsättningseffekterna vore kopplade till produktiviteten, detta så mycket mera som det vid successiva förkortningar visat sig allt svårare att öka produktiviteten. Då emellertid någon dylik koppling inte föreligger, är det följaktligen inte heller i framtiden troligt att nya jobb kan skapas genom förkortad arbetstid.

I de tidigare nämnda franska simuleringsmodellerna förutsätts produktivetsutvecklingen ha stor betydelse för arbetstidsförkortningarnas sysselsättningseffekter. Då produktiviteten samtidigt antas öka endast obetydligt när arbetstiden förkortas, innebär det att man i modellerna kommer fram till att sysselsättningen ökar kraftigt genom förkortningarna. I verkligheten har emellertid den franska ekonomin vid gjorda arbetstidsförkortningar inte uppvisat den sysselsättningsutveckling som modellerna indikerar. Detta skulle då av studien här att döma kunna bero på att man överskattat sysselsättningens känslighet för produktivetsutvecklingen.

Kapitalbildningens betydelse

Som redan nämnts kan man, i motsats till fallet med arbetstidsförkortningar, teoretiskt visa att kapitalbildningen verkar positivt på sysselsättningen. Ett otvetydigt stöd härför får man också av de i *Tabellerna 2 och 3* redovisade skattningarna. För såväl det privata näringslivet som ekonomin som helhet har nämligen kapitalelasticiteten ett signifikant positivt värde. Investeringar i byggnader och maskiner bidrar således enligt undersökningen inte blott till att produktionen ökar utan även till att sysselsättningen gör det.

Ett lika kraftigt stöd för teorin ger

⁷ Detta gäller trots att den offentliga sektorn med sitt signifikanta värde på elasticiteten ingår i skattningarna. Någon motsägelse är det dock här inte fråga om. Den skattade elasticiteten för hela ekonomin är nämligen inte något enkelt genomsnitt för elasticiteterna i de olika sektorerna.

skattningarna när det gäller den tekniska utvecklingen. Som *Tabell 2* visar är i enlighet med teorin elasticiteten med avseende på denna faktor klart negativ för industrin och näringslivet totalt, dvs i båda de fall beräkningarna i fråga kunnat göras. Under i övrigt oförändrade förhållanden tenderar alltså sysselsättningen att minska som följd av förbättringar i produktionstekniken. Detta gäller dock, vilket är att observera, endast de partiella eller omedelbara verkningarna av den tekniska utvecklingen. Utifrån ett mera totalt betraktelsesätt behöver sysselsättningseffekterna inte vara negativa.

Beräkningarna ger vidare vid handen att strukturomvandlingen bidragit till att minska sysselsättningen både i det privata näringslivet och i hela ekonomin. Enligt *Tabellerna 2 och 3* är nämligen trendfaktorn i dessa fall negativ vid de kortsiktiga beräkningarna.⁸ Som framgår av *Tabell 3*, är det endast i den offentliga sektorn som trendfaktorn är positiv, vilket kan sägas vara ett uttryck för sektorns tillväxt.

Under den studerade tidsperioden har alltså investeringarna i realkapital motverkat den sysselsättningsminskning som strukturomvandlingar och andra rationaliseringar förorsakat. Investeringarnas del av sysselsättningsutvecklingen har emellertid gradvis avtagit. Särskilt kraftig var minskningen under periodens senare del. Kapitalbildningen kan därför till en del sägas vara ansvarig för den då anmärkningsvärt svaga sysselsättningsutvecklingen.

Samtidigt har arbetslösheten ökat från den ena konjunktursvackan till den andra. Detta skulle följaktligen bero på att kapitalbildningen inte varit tillräckligt stor för att balansera verkningarna från rationaliseringarna. Ett sätt att bekämpa arbetslösheten skulle då vara att stimulera kapitalbildningen, vilket särskilt gäller i tider av stora tekniska och andra förändringar. Därmed skulle också den kamp mot arbetslöshet som bedrivs genom ar-

betsmarknadspolitiska åtgärder underlättas.

God lönsamhet i näringslivet framhålls ofta som befrämjande för sysselsättningen. I och för sig kan detta sägas stå i samklang med de här redovisade resultaten. Men förutsättningen är då att vinsterna verkligen används till utbyggnad av produktionsapparaten och inte som ofta varit fallet under senare tid, till finansiella investeringar. Av vikt är emellertid också att skapa gynnsamma förutsättningar för kapitalbildningen, vilket åvilar den ekonomiska politiken.

Slutsatser

Ett medel att hålla arbetslösheten nere är således enligt studien här att stimulera den ekonomiska tillväxten och inte att förkorta arbetstiden. Observera dock att denna slutsats inte är något argument mot ytterligare förkortningar av arbetstiden. Tvärtom är det just den ekonomiska utvecklingen som bäddar för fortsatta förkortningar.

Det tekniska framåtskridandet och den därav föranledda kapitalbildningen skapar nämligen utrymme för en successiv ökning av den materiella levnadsstandarden. Liksom tidigare kan i framtiden detta utrymme till viss del utnyttjas till reduceringar av arbetstiden. I debatten har också olika skäl härför anförts. Utöver rena välfärdspolitiska skäl nämns t ex ej sällan familjepolitiska och sociala.

Här kan emellertid anföras ytterligare ett motiv för förkortningar som inte syns så ofta i debatten. På lång sikt är det nämligen genom den ekonomiska expansionen inte otänkbart att knappheten på resurser allt mer kommer att göra sig gällande. Så är fallet även om tendensen ständigt motverkas av den tekniska utveck-

⁸ Av samma skäl som vid produktionsfunktions-skattningarna skall den långsiktiga trendfaktorn ha vardet noll.

lingen. I ett mera långsiktigt perspektiv kan det därför visa sig nödvändigt att hålla tillbaka produktionsökningen och på så sätt begränsa resursförbrukningen. Ett medel kunde då vara att reducera arbetstiden.

Som följd av den ekonomiska utvecklingen kan således på sikt olika skäl för arbetstidsförkortningar föreligga. Något dylikt skäl utgör dock inte arbetslösheten, eftersom detta är ett fenomen som förkortningarna inte rör på. Hävdar man något annat gör man det utan vare sig teoretiskt eller empiriskt stöd. Samtidigt löper man i den ekonomiska politiken risken att sådana åtgärder åsidosätts som verkligen skulle råda bot på arbetslösheten.

Referenser

Ginneken, von W, [1984], "Employment and the reduction of the work week: A comparison of seven European macro-economic models". *International Labour Review*, Vol 123, January-February.

Åberg, Y, [1984], *Produktivtetsutvecklingen i industrin i olika OECD-länder 1953-1980*. IUI, Stockholm.

_____ [1985], *Produktionens och sysselsättningens bestamningsfaktorer i svensk ekonomi*. DELFA, arbetsmarknadsdepartementet, Stockholm.